

Г. В. Гладких

викладач-стажист кафедри іноземних мов
Таврійського державного агротехнологічного університету
імені Дмитра Моторного

Т. М. Шарова

кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри української і зарубіжної літератури
Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ІКТ

У статті розглядається значення самостійної діяльності для підготовки здобувачів вищої освіти, аналізуються найбільш поширені засоби інформаційно-комунікаційних технологій для забезпечення самостійної роботи. Виявлено, що самостійна діяльність здобувача вищої освіти є одним із основних компонентів підготовки майбутнього фахівця до професійної діяльності й навчання упродовж життя. Вона передбачає виконання завдань, які можна диференціювати залежно від навчальних можливостей здобувачів вищої освіти, змісту та складності. Використання диференціації навчальних завдань дасть змогу забезпечити студентоцентризований підхід в освітній діяльності. Зазначається, що організація самостійної діяльності з використанням інформаційно-комунікаційних технологій забезпечує її якість та ефективність. Виявлено, що перевагами самостійної навчальної діяльності з використанням інформаційно-комунікаційних технологій є розвиток пізнавального інтересу, творчих здібностей, навичок самонавчання, здібностей до пошуку й обробки навчальної інформації, представленої в цифровому вигляді.

Розглядаються можливості дистанційного навчання, масових відкритих онлайн курсів, соціальних мереж для забезпечення самостійної навчальної діяльності. Зазначається, що до широкого впровадження мережі Інтернет в освітню діяльність активно використовувалися локальні програмно-педагогічні засоби. З'ясовано, що масові відкриті онлайн курси є одним із засобів освіти упродовж життя й підвищення власної конкурентоспроможності. Забезпечення самостійної діяльності реалізується через використання систем дистанційного навчання, зокрема системи Moodle. Виявлені переваги, якими володіють системи дистанційного навчання з погляду забезпечення освітнього процесу. Наголошується на тому, що використання соціальних мереж під час організації самостійної навчальної діяльності дає можливість розвинути комунікативні здібності, підвищити інформаційну культуру, обмінюватися думками під час виконання навчальних завдань. Зазначається, що для ефективно організації самостійної навчальної діяльності здобувачів вищої освіти повинні бути розроблені відповідні методичні поради та документи.

Ключові слова: самостійна робота, самостійна діяльність, студент, здобувач вищої освіти, дистанційна освіта, соціальні мережі.

Постановка проблеми. Інтеграція України в європейський освітній простір зумовила суттєві зміни в освітній діяльності й підготовці здобувачів вищої освіти до професійної діяльності на засадах компетентнісного підходу. Застаріла система освіти, яка передбачала накопичення масиву знань з усіх навчальних предметів, сьогодні змінилася на компетентнісну парадигму, коли здобувач освіти формує потрібні компетентності упродовж життя й у разі потреби.

У таких умовах зростає значення самостійної діяльності здобувача вищої освіти, який формує власну освітню траєкторію, підвищуючи конкурентоспроможність. Використання інформаційно-комунікаційних технологій під час організації

та забезпечення самостійної навчальної діяльності дасть змогу зробити навчальний процес більш якісним і сучасним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Визначення самостійної роботи, її ознак та особливостей відображено в роботах Б. Єсіпова, П. Підкасистого, Т. Шамової. Питання організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти досліджено в працях С. Вітвицької, Л. Воєвідко, С. Шарова та інших учених. Вплив інформаційно-комунікаційних технологій на організацію та забезпечення самостійної роботи здобувачів вищої освіти з різних дисциплін досліджували В. Лук'яненко, О.Мацюк, О. Слободяник, К. Стебльова, О. Тітова. Водночас різноманітні

й потужні можливості інформаційно-комунікаційних технологій і їх використання для організації самостійної навчальної діяльності зумовлюють потребу в подальшому дослідженні цього питання.

Метою статті є аналіз напрямів використання інформаційно-комунікаційних технологій під час організації самостійної навчальної діяльності здобувачів вищої освіти, їх переваг та особливостей.

Виклад основного матеріалу. Якість підготовки здобувача вищої освіти під час навчання та сформовані там компетентності безпосередньо впливають на його подальшу професійну діяльність. Опанування потрібними компетентностям під час навчальної діяльності залежить передусім від самого здобувача вищої освіти, його мотивації на навчання та здатностей до самовдосконалення. Ми згодні з дослідниками й вважаємо, що самоосвіта та навчальна діяльність у закладі вищої освіти передбачають значну частину самостійної роботи [1, с. 22], коли студент самостійно формує завдання, шукає шляхи їх вирішення й подання отриманих результатів. Більше того, сучасні умови підготовки майбутніх фахівців неможливі без самостійної діяльності [8, с. 318].

Щодо визначення понять «самостійна робота» та «самостійна навчальна діяльність» варто зазначити, що більшість дослідників використовують тлумачення Б. Єсипова [3, с. 15], пристосовуючи його до сучасних умов і віку здобувачів освіти. У разі самостійної роботи, яка здійснюється за опосередкованої допомоги викладача [8, с. 318], самостійна навчальна діяльність передбачає значно більшу самостійність, самостійне формування й вирішення навчальних завдань.

Правильно організована самостійна діяльність дасть можливість здобувачу вищої освіти розширити кругозір, розвинути здібності до самостійного пошуку й обробки потрібної інформації, організації власної діяльності [11, с. 36], досягти програмованих результатів навчання в процесі підготовки до майбутньої професійної діяльності. Відповідно до дисциплін навчального плану, вона повинна забезпечити розвиток розумових процесів і творчих здібностей, системність знань, критичність мислення [4, с. 70], опанування здатностями до самостійного пошуку, обробки та застосування інформації для вирішення поставлених навчальних завдань.

Стосовно диференціації самостійної роботи під час її організації дослідники звертають увагу на такі переваги, як посилення доступності навчання, розширення можливостей в опануванні новими технологіями, використання додаткових джерел навчальної інформації тощо [8, с. 320].

Одним із компонентів самостійної діяльності є виконання навчальних завдань, які можуть бути сформульовані в межах навчальної дисципліни або самоосвітньої діяльності. Під час організації

самостійної діяльності в межах вивчення дисципліни доречно використовувати диференціацію навчальних завдань. У такому випадку досягається врахування індивідуальних навчальних можливостей здобувачів вищої освіти й забезпечуються студентоцентрований підхід.

Диференціювати навчальні завдання можна за різними критеріями. Так, С. Шаров пропонує ускладнювати зміст завдань і змінювати форму подання завдань. У першому випадку це може бути урізноманітнення результатів діяльності, шляхів вирішення навчального завдання, збільшення обсягу завдання. Інший напрям диференціації може передбачати різний обсяг інструкції або пояснень до виконання завдань. У будь-якому разі використання диференційованих навчальних завдань має бути засновано на врахуванні змістового наповнення дисципліни, її мети, навчальних досягнень студентів [10, с. 152].

Варто зазначити, що під час підготовки здобувачів вищої освіти вагомого значення набуває не тільки організація самостійної діяльності, а й належне інформаційно-методичне забезпечення. З іншого боку, викладач повинен проявити свою педагогічну майстерність і докласти максимальних зусиль для забезпечення розвитку особистості кожного здобувача вищої освіти [1, с. 22], зорієнтувати їх до самовдосконалення та самонавчання під час професійної діяльності й життя [5, с. 203].

Для традиційної форми організації самостійної роботи використовуються методичні рекомендації з дисципліни, навчальні посібники та підручники, питання для самостійного опрацювання, завдання для практичного засвоєння знань, тестові завдання [9]. У разі інноваційних підходів до організації та навчально-методичного забезпечення самостійної роботи є доречним використання інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІКТ).

Аналіз наукових праць дав змогу підтвердити позитивний ефект від застосування ІКТ під час організації самостійної роботи студентів з технічних і гуманітарних дисциплін. У цьому аспекті дослідники виділяють такі дидактичні можливості:

- забезпечення варіативності змісту, форм і методів навчання з урахуванням навчальних можливостей здобувачів вищої освіти;
- можливість своєчасної диференціації навчальних завдань залежно від теми, умов навчального процесу тощо;
- уведення в навчальний процес ігрових, інтерактивних технологій;
- підвищення пізнавального інтересу за рахунок нових форм організації аудиторної та позааудиторної роботи здобувачів вищої освіти [8, с. 320];
- здійснення оперативного контролю та самоконтролю навчальних досягнень здобувачів освіти

на засадах систематичності й об'єктивності [4, с. 70];

– формування індивідуально-психологічних якостей і навичок самонавчання, які дають можливість знайти й обробити значний обсяг інформації за короткий термін;

– розвиток творчого мислення та активної позиції під час вирішення цікавих завдань, що можуть бути створені за допомогою ІКТ [5, с. 204].

Для аудиторної та самостійної роботи існують різноманітні форми навчання з використанням ІКТ, за яких вони є основним джерелом інформації. Для таких форм упроваджено поняття електронного навчання, що має на меті забезпечити самовдосконалення фахівців у зручній для них час за рахунок використання ІКТ, зокрема мережі Інтернет [12, с. 119].

Із цією метою використовуються різноманітні засоби ІКТ, які можна об'єднати у велику групу під назвою освітні електронні ресурси (ОЕР). На початку появи цього терміна до них зараховувалися навчальні ресурси, ресурси для підтримки вчителів, ресурси для забезпечення якості освіти. Навчальні ресурси склалися з комп'ютерних навчальних програм, засобів оцінювання успішності учнів, інших навчальних компонентів, які використовувалися в навчальній діяльності. Ресурси для підтримки вчителів містили методичні матеріали й інструменти для створення та наповнення ОЕР [13, р. 16].

Ще декілька років тому для забезпечення самостійної діяльності здобувачів освіти використовувалися різноманітні електронні засоби навчального призначення й електронні підручники, містили частину або повний масив навчального матеріалу з дисципліни, блок контролю, додатковий матеріал, глосарій тощо. До їх переваг належали підвищена наочність та інтерактивність порівняно з друкованим підручником, різні форми контролю та самоконтролю, швидкість пошуку інформації, аудіо- й відеосупровід навчальної інформації [2, с. 257] тощо. Часто такі програмні продукти були призначені для персонального комп'ютера, зберігалися на оптичних дисках, мали певні обмеження стосовно операційної системи.

Зараз ми маємо справу з різноманітними електронними освітніми ресурсами, які розташовані в мережі Internet, забезпечують принципи доступності й відкритості освіти, містять різноманітний освітній контент. До таких електронних ресурсів належать системи дистанційного навчання та масові відкриті онлайн курси.

Сьогодні масові відкриті онлайн курси є одним із засобів освіти упродовж життя й підвищення власної конкурентоспроможності. Це досягається за рахунок навчання за різними напрямками. Зробити це доволі просто: обрати відповідний онлайн курс, пройти його й отримати сертифікат.

Для здобувачів вищої освіти пропонується чимала кількість англійських онлайн платформ і три україномовні платформи масових відкритих онлайн курсів (Prometheus, EdEra, VUM). Кожний із них пропонує онлайн курси з різної тематики для учнів, студентів, викладачів, вчителів і всіх охочих підвищити свою кваліфікацію.

Високу популярність з погляду забезпечення самостійної навчальної діяльності здобувачів вищої освіти отримали системи дистанційного навчання, зокрема система Moodle. До можливостей зазначеної системи варто зарахувати зберігання та відображення навчальної інформації в різних форматах, різноманітні засоби комунікації та підтримки зворотного зв'язку зі здобувачами вищої освіти, засоби оцінювання їхньої навчальної діяльності, інтерактивні інструменти [4, с. 72] тощо. Усе це дає змогу створити якісний дистанційний курс і забезпечити ефективну самостійну навчальну діяльність студентів.

Організація самостійної діяльності через використання систем дистанційного навчання залежить від якості створеного курсу, його структури, наповнення освітнім контентом. Крім того, велику роль у цьому процесі відіграє викладач, який повинен бути готовим до використання сучасних технологій у навчальному процесі [14, с. 109]. Він має забезпечувати зворотній зв'язок зі здобувачами вищої освіти, перевіряти виконані завдання, вчасно оновлювати створений онлайн курс, спілкуватися в чаті, обробляти коментарі та відповіді, відповідати на надіслані від студентів листи [4, с. 71], уносити відповідні корективи в зміст курсу та його структуру. З іншого боку, студенти теж повинні бути мотивовані на використання дистанційної форми навчання під час аудиторної роботи й самостійної діяльності.

Окремо варто сказати про використання соціальних мереж для організації самостійної діяльності. Завдяки всесвітній павутиці та технології Web 2.0 соціальні мережі дали змогу створити віртуальні освітні спільноти, де відбувається процес обміну думками, знаннями, навчально-методичними рекомендаціями тощо. Крім того, навчання за допомогою таких спільнот дає учням змогу розвинути власні комунікативні здібності, підвищити інформаційну культуру, опанувати вміннями пошуку потрібної інформації в освітніх цілях [7, с. 51].

Як і у випадку систем дистанційного навчання та масових відкритих онлайн курсів, самостійна робота за допомогою соціальних мереж має високий ступінь інтерактивності, коли студенти можуть у позааудиторний час вирішити найбільш складні завдання, разом виконати навчальний проект, обговорити перелік питань, які потрібно розглянути в аудиторії. З іншого боку, незважаючи на високу популярність соціальних мереж, потрібно враховувати можливі проблемні питання, що

пов'язані зі збільшенням часу, який здобувачі вищої освіти проводять у віртуальному просторі.

До проблемних питань, вирішення яких продовжується й дотепер, варто зарахувати підвищення мотивації студентів на навчальну самостійну діяльність, забезпечення контролю й оцінювання результатів самостійної навчальної діяльності в межах дисципліни [11, с. 36], збільшення/зменшення годин, поданих на самостійну роботу в межах дисципліни залежно від її складності. Крім того, проблемою застосування ІКТ під час самостійної роботи є відбір корисної інформації з величезного інформаційного потоку, який наявний у мережі Інтернет і збільшується кожного дня, а також формування в здобувачів освіти критичного ставлення до інформації [6, с. 66], викладеної в мережі Інтернет.

У будь-якому разі організація самостійної роботи з використання ІКТ має бути методично спланована й обґрунтована, передбачати певний алгоритм дій для забезпечення її ефективності [5, с. 203]. Крім того, до вимог щодо застосування інформаційно-комунікаційних технологій для забезпечення самостійної роботи варто зарахувати обізнаність викладачів і студентів зі способами використання ІКТ для реалізації навчальних завдань; наявність технологічних і програмних можливостей для здійснення самостійної навчальної діяльності; певний рівень володіння комп'ютерними технологіями викладачем і студентами тощо.

Висновки і пропозиції. Отже, самостійна діяльність здобувачів вищої освіти є необхідним компонентом їхньої підготовки до професійної діяльності. Організація самостійної діяльності з використанням ІКТ забезпечує якість та ефективність самостійної діяльності, краще опанування навчальним матеріалом тощо. До засобів інформаційно-комунікаційних технологій, які доречно використовувати для забезпечення самостійної діяльності, належать масові відкриті онлайн курси, системи дистанційного навчання, електронні підручника та програмно-педагогічні засоби. Вибір засобу залежить від поставленої мети в межах самостійної діяльності.

Список використаної літератури:

1. Воевідко Л. Організація самостійної роботи здобувачів вищої освіти. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2018. Т. 2. № 25. С. 21–28.
2. Єсіна О.Г., Лінгур Л.М. Електронний підручник як засіб підвищення якості освіти. *Theory and methods of e-learning*. 2011. Т. 2. С. 255–260.
3. Есипов Б.П. Самостоятельная работа учащихся на уроках. Москва : Учпедгиз, 1961. 239 с.
4. Лук'яненко В.В. Досвід упровадження дистанційного навчання для організації самостійної роботи студентів з англійської мови. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2014. № 2. С. 70–75.
5. Мацюк О.О. Організація та актуалізація самостійної навчально-пізнавальної діяльності майбутніх перекладачів засобами ІКТ. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2014. № 41. С. 202–206.
6. Олексенко Р.І. Вплив комунікацій на ціннісні орієнтири особистості. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2015. № 62. С. 65–73.
7. Слободяник О.В. Соціальні мережі як засіб організації самостійної діяльності учнів. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія «Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти»*. 2016. № 9 (2). С. 50–56.
8. Стеблєва К.К. Організація самостійної роботи студентів ВНЗ за допомогою засобів інформаційних технологій. *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти* : збірник наукових праць. Харків : НТУ «ХПІ», 2012. Вип. 30–31. С. 315–323.
9. Тітова О.А., Іщенко Т.Д., Панченко А.І. Організація самостійної роботи студентів засобами ІКТ під час вивчення дисципліни «Трактори і автомобілі». *Проблеми підготовки фахівців-аграріїв в навчальних закладах вищої та професійної освіти* : матеріали Всеукр. наук.-метод. конф. Кам'янець-Подільський : ПП Зволейко Д.Г., 2009. С. 9–11.
10. Шаров С.В. Використання диференційованих навчальних завдань під час самостійної роботи студентів. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2011. № 3. С. 151–153.
11. Шаров С.В. Самостійна робота як умова формування професійної компетентності майбутніх фахівців. *Сучасні тенденції розвитку української науки* : матеріали Всеукр. наук. конф. (21–22 липня 2017 р., м. Переяслав-Хмельницький). Переяслав-Хмельницький, 2017. № 5. С. 35–38.
12. Шарова Т.М., Шаров С.В. Електронне навчання: дієвий формат освіти. *Академічна культура дослідника в освітньому просторі: європейський та національний досвід* : збірник матеріалів II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 16–17 травня 2019 року). Суми : Видавництво СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2019. С. 119–123.
13. Johnstone S.M. Open educational resources serve the world. *Educause Quarterly*. 2005. Т. 28. № 3. С. 15.
14. Pavlenko O. et al. Implementation of the distance learning by Moodle platforms in the process of future philologists training. *Engineering and Educational Technologies*. 2019. № 7 (3). С. 106–121.

Hladkykh H., Sharova T. Organization of individual activities of higher education applicants with the using of informational and communicational technologies

The article deals with the importance of independent activity for the preparation of higher education applicants, the most common means of information and communication technologies for independent work analyzes. The independent activity of the higher education applicant is found to be one of the main components of the future specialist's preparation for professional activity and lifelong learning. It involves tasks that can be differentiated according to the educational capacities of higher education applicants, content and complexity. Using of differentiation of learning tasks will provide a student-centered approach to educational activities.

It is noted that the organization of independent activity with using of information and communication technologies ensures its quality and efficiency. It is revealed that the advantages of independent educational activity with the using of information and communication technologies are the development of cognitive interest, creative abilities, self-learning skills, ability to find and process educational information presented in digital form.

Possibilities of distance learning, mass open online courses, social networks for self-study activity are considered. It is noted that before the widespread introduction of the Internet in educational activities, local software and pedagogical tools were actively used. It has been found that mass open online courses are one of the means of lifelong learning and enhancing one's own competitiveness. Self-employment is achieved through the using of distance learning systems, in particular the Moodle system. The advantages of distance learning systems of providing educational process have been identified. It is emphasized that the using of social networks in the organization of independent educational activity provides an opportunity to develop communication skills, enhance the information culture, exchange views during the performance of educational tasks. It is noted that for the effective organization of independent educational activities of higher education applicants must be developed appropriate methodological advices and documents.

Key words: *individual work, individual activity, student, higher education applicant, distance education, social networks.*